

Heybeliada Ruhban Okulu: SESSİZLİĞİN İÇİNDE YANKILANAN TARİH

Fatih Öztürk

İKÜ Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

Bir zamanlar, bu okulun sıralarında oturan genç öğrenciler vardı. Kimisi dinî bilgiyle aydınlanmak, kimisi felsefenin derinliklerine dalmak için buradaydı. Öğretmenlerinin sesi, çam ağaçlarının hissesine kanışır, her köşesinde öğrenmenin coşkusu hissedilirdi. Bugün ise, boş sınıflar, terk edilmiş kitaplar ve solmuş fotoğraflar sessizce geçmiş anlatıyor.

İstanbul'un Prens Adaları'ndan biri olan Heybeliada, tarihi boyunca farklı kültürlerin, inançların ve dillerin bir arada yaşadığı özel bir merkez oldu. Bu adanın en dikkat çekici yapılarından biri de 1844 yılında kurulan Heybeliada Ruhban Okulu. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadar geçen sürede Ortodoks dünyası için büyük bir önem taşıyan bu eğitim kurumu, dinî liderlerin yetiştiği bir merkez olmanın ötesinde, çok kültürlü bir tarihin izlerini taşıyan bir yapı. Ancak 1971 yılında alınan anayasa mahkemesi kararıyla okulun yükseköğretim statüsü kaldırılarak eğitime son verilmişti. O günden bu yana hem Türkiye'de hem de uluslararası kamuoyunda okulun yeniden açılması konusu tartışılmaya devam etmekte.

Geçmişten Günümüze Heybeliada Ruhban Okulu

Heybeliada Ruhban Okulu, Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü yapısını yansıtan en önemli kurumlardan biri olarak yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Okulun kurulduğu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda farklı inançlara mensup toplulukların kendi dinî ve kültürel eğitimlerini almalarına izin veriliyordu. Bu çerçevede Heybeliada Ruhban Okulu, Ortodoks din adamlarının yetiştiği en önemli merkezlerden biri haline geldi.

Heybeliada Ruhban Okulu'nun en önemli özelliği 19. ve 20. yüzyıllarda Ortodoks dünyasının en prestijli eğitim merkezlerinden biri olarak biliniyor olmasıdır. Burada eğitim gören öğrenciler, sadece dini bilgileri değil, aynı zamanda felsefe, edebiyat ve sosyal bilimler gibi çeşitli alanlarda da kendilerini geliştiriyorlardı. 1971 yılında Türkiye'de alınan anayasa mahkemesi kararıyla özel yükseköğretim kurumlarının faaliyetleri durdurulunca Heybeliada Ruhban Okulu da bu kapsamda kapatıldı. O tarihten bu yana, okulun tekrar açılması konusu sürekli olarak tartışılıyor ve Türkiye ile uluslararası toplum arasında diplomatik bir mesele olarak gündemde kalmaya devam ediyor.

Heybeliada'nın Çok Kültürlü Yapısı

Heybeliada, İstanbul'un çok kültürlü dokusunun önemli bir parçasıdır. Osmanlı döneminde adada Rum Ortodokslar, Ermeniler, Yahudiler ve Levanten topluluklar bir arada yaşarlardı. Bu topluluklar, ortak yaşamın bir parçası olarak ticari, kültürel ve sosyal etkileşimlerde bulunurlardı. Heybeliada Ruhban Okulu da bu kültürel çeşitliliğin bir simgesi olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'deki azınlık topluluklarının nüfusu azalırken, Heybeliada'daki çok kültürlü yapı da zamanla değişime uğradı. Ancak Ruhban Okulu'nun kapatılması, adanın dini ve kültürel çeşitliliğini doğrudan etkileyen en önemli olaylardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde okulun kapalı olması, sadece dinî bir mesele olarak değil, aynı zamanda Türkiye'nin kültürel mirası açısından da önemli bir konu olarak değerlendirilebilir.

Heybeliada Ruhban Okulu ve Lozan Antlaşması: Hukuki Bir Düşüm

Heybeliada'da bulunan ve 1844 yılından itibaren Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Ruhban Okulu, 1971 yılında kapatılmasından bu yana hem Türkiye'nin iç hukuk sistemi hem de uluslararası hukuk bağlamında tartışılmaya devam ediyor. Tartışmaların merkezinde ise 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve azınlık haklarına ilişkin hükümleri yer alıyor.

Lozan Antlaşması'nın Madde 40'unda, gayrimüslim azınlıkların "her türlü hayır kurumları, dini ve sosyal kurum-

lar, okullar ve benzeri kurumlar kurma, yönetme ve denetleme" hakları güvence altına alınmış durumdadır. Aynı şekilde, Madde 41 azınlıklara kendi dillerinde eğitim yapma ve bu kurumlarda din görevlisi yetiştirme hakkı tanıyor. Ancak, bu maddeler çoğu zaman yoruma açık ifadeler içerdiğini söyleyebiliriz.

Türkiye, Ruhban Okulu'nun yeniden açılabilmesi için anayasal düzenlemelere uygun bir formül ararken; okulun 1971'de kapatılmasına gerekçe olarak Türkiye Anayasası'nın 130. ve 132. maddelerine dayanan, özel yükseköğretim kurumlarının devlet denetimi dışında faaliyet göstermeyeceği yönündeki Anayasa Mahkemesi kararı gösteriliyor. Bu karar, Ruhban Okulu'nun "özel bir dini yükseköğretim" olarak faaliyet göstermesinin yasal zeminini ortadan kaldırmıştı.

Öte yandan, Yunanistan başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesi ve uluslararası kuruluş, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasını Lozan Antlaşması çerçevesinde bir "azınlık hakkı" ve "dini özgürlük" meselesi olarak değerlendiriyor. Avrupa Birliği ilerleme raporlarında da okulun kapalı kalması, Türkiye'nin dini özgürlüklere yaklaşımına yönelik eleştiriler arasında sık sık yer aldığını söyleyebiliriz.

Bugün gelinen noktada, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden faaliyete geçmesi, sadece hukuki değil, aynı zamanda siyasal ve diplomatik bir sorun olarak çözüm bekliyor. Uzmanlar, Lozan'ın açık ifadelerinin günümüz hukuk sistemiyle yeniden yorumlanması gerektiği görüşünde olduklarını ifade edebiliriz.

Heybeliada'nın yemyeşil tepeleri ve maviye uzanan kıyıları arasında, zamanın durduğu bir yer var. Taş duvarlarının ardında yıllarca bilgeliğe fısıldayan seslerin yankılandığı, ders zili artık çalmadığı, koridorlarında sessizliğin hâkim olduğu bir okul... Heybeliada Ruhban Okulu, 1844'te büyük umutlarla kapılarını açtı. Ancak 1971'de kapanan bu tarihi eğitim yuvası, şimdi rüzgârın taşıdığı hatıralarla ayakta kalmaya çalışıyor. O çanlar bir gün yeniden çalacak mı? Yoksa yalnızca birer anı olarak kalmaya mı mahkûm olacaklar?